

**UNDERSØKELSE OVER FOREKOMST AV ELVEMUSLING
OG AMFIBIER I OG VED RANFJORDVASSDRAGENE**

Sluttrapport

Per Ole Syvertsen

Rana museum, Postboks 173, 8601 Mo i Rana

UNDERSØKELSE OVER FOREKOMST AV ELVEMUSLING OG AMFIBIER I OG VED RANFJORDVASSDRAGENE

Per Ole Syvertsen

Rana museum, Postboks 173, 8601 Mo i Rana

SAMMENDRAG

Rana museum, naturhistorisk avdeling påtok seg i august 2003 oppdrag for Fylkesmannen i Nordland med kartlegging av amfibier og elvemusling *Margaritifera margaritifera* i en del elver rundt Ranfjorden som skulle rotenonbehandles. Feltregistreringene er utført av forfatteren i periodene september 2003 og ultimo juni–primo august 2004. Ni ulike vassdrag i kommunene Rana, Hemnes, Leirfjord og Vefsn ble undersøkt. Det ble ikke funnet elvemusling i noen av elvene. Det ble heller ikke påvist amfibieforekomster som bør få konsekvenser for gjennomføring av rotenonprogrammet.

INNLEDNING

Elvemusling har en holarktisk utbredelse som omfatter det østlige Nord-Amerika og nordlige Eurasia, inklusive Nord-Europa. I Norge er arten kjent fra vassdrag over hele landet, men hovedsakelig langs kysten. Arten har vært i tilbakegang i hele utbredelsesområdet siden tidlig på 1900-tallet, og den regnes internasjonalt som truet som følge av kraftig reduserte bestander, tilbakegang i utbredelsesareal, forurensing av dens leveområder og fangst (EN A1ce+2c, IUCN 2003). I den norske rødlista er elvemuslingen regnet som SÅRBAR (Direktoratet for naturforvaltning 1999). Størst synes tilbakegangen i Norge å ha vært i Agder-fylkene og Rogaland.

Elvemusling synes ikke på noe tidspunkt å være rapportert fra vassdragene som omfattes av undersøkelsen (Dolmen & Kleiven 1997b). Heller ikke gamle, lokale kilder oppgir forekomst av og fiske etter elvemusling nærmere til de aktuelle områdene enn Drevjadalen i Vefsn (Heltzen 1834). I utgangspunktet synes derfor sannsynligheten liten for at arten skal finnes i Ranfjordvassdragene.

I tillegg til kartlegging av elvemusling omfatter prosjektet også registrering av amfibier/amfibielokalteter i tilknytning til vassdragene. Den eneste amfibiarten som er kjent fra Ranfjordområdet er buttsnutefrosk/vanlig frosk *Rana temporaria*. Selv for denne vidt utbredte arten er kartlegging av yngledammer av interesse for miljøforvaltningen. I den aktuelle situasjonen er dette spesielt tilfelle siden deler av rotenontilførselen kan komme til å skje mens den nye froskegenerasjonen ennå er gjellebærende rumpetroll. Størst interesse knytter det seg imidlertid til eventuelle forekomster av liten salamander *Triturus vulgaris*. De nærmeste bekreftede salamanderlokalitetene er like utenfor Mosjøen i Vefsn (Dolmen 1983), men det foreligger også ubekreftede eldre meldinger fra Hemnes. Padda *Bufo bufo* ser ut til å være nært knyttet til kysten og har sin nærmeste (og nordligste) kjente forekomst på Dønna (Pedersen & Dolmen 1994); en eventuell forekomst ved Ranfjorden ville være uventet.

MATERIALE OG METODER

Kartleggingen av **elvemusling** ble i hovedsak gjennomført som et *visuelt søk* etter muslinger eller sportegn etter muslinger ved hjelp av vannkikkert. Innsatsen er stikkprøvemessig, med vekt på lokalitetstyper som i litteraturen framheves som spesielt gunstige for arten. Dolmen & Kleiven (1997a) viser til erfaringer fra Sverige om at det sikreste stedet å lete etter elvemuslinger ofte er nedenfor første strykparti nedstrøms fra store, klare sjøer. Slike forhold er imidlertid uvanlige i Ranfjordvassdragene. Søket ble derfor særlig rettet mot kulper med mindre gjennomstrømming enn hovedveløpet, da dette ofte er foretrukne lokaliteter for de største muslingene som visuelt er mye lettere å oppdage enn små muslinger.

I Ranelva og Røssåga ble søket foretatt fra båt som i hovedsak fikk drive fritt med strømmen. I begge elvene ble drivhastigheten funnet å være på rundt 1,8 km/t (ca. 30 m/min). Dette er selvsagt en langt hurtigere forflytning enn ved vading i elvene, men metoden var bekvem og ga mulighet for bortimot kontinuerlig overvåking av elvebunnen. I de mindre vassdragene ble søket begrenset av tilgjengelighet med vadebukse (vanndybde, strømforhold). Med denne metoden var det til gjengjeld lettere å rette søket mot spesifikke partier av elvene.

Feltregistreringene ble supplert med tilfeldig informasjon fra personer som ble påtruffet i felt. Ingen av de som ble intervjuet kjente til at det skulle være muslinger i elvene, og mange avviste endog muligheten for det.

Søk etter **amfibier** i tilknytning til de undersøkte elvene ble begrenset til dammer m.v. i nær tilknytning til elveløpene. Svært få potensielle gytedammer ble imidlertid observert.

Elvene som inngikk i undersøkelsen er listet i Tabell 1. Alle UTM-angivelser i rapporten er gitt i henhold til kartdatum WGS84 og gjelder sonebelte 33W.

Tabell 1. Undersøkte elver med sidevassdrag.

Rana kommune

Ranelva (sidevassdrag: Plura, Tverråga, Ytterbekken)

Andfiskåga

Dalselva

Slettenelva/Busteråga

Hemnes kommune

Røssåga (sidevassdrag: Leirelva)

Bjerkaelva

Litjbjerkelva

Leirfjord kommune

Bardalselva (sidevassdrag: Svartelva)

Vefsn kommune

Sannaelva

Skraavlåga

OMRÅDEBESKRIVELSER OG RESULTATER

Ranelva

Undersøkt 3. august 2004 fra båt, sjøsatt på to steder. Med utgangspunkt fra Nedre Jamtli (VP674573) ble først de rundt 5,5 km nedstrøms til litt overfor Selforsen (VP626565) dekket. Deretter ble båten fraktet til Øvre Jamtli for søk på strekningen fra Kobbforsen (VP695578) og tilbake til utgangspunktet ca. 2,5 km nedstrøms. Vannføringen i elva var lav på undersøkelsestidspunktet, og elvebunnen kunne greit overvåkes under drivet. Substratet vekslet mellom sand, dunn og stein, iblant med større blokker. Lengst ned på inventert strekning ble det observert skrubber *Platichthys flesus*, men ingen tegn til elvemusling ble registrert.

Ranelva mellom Reinforsen og Kobbforsen er striere og vanskeligere tilgjengelig, og ble ikke inkludert i undersøkelsen. *Tverråga* ble kun inventert i et begrenset området ved utløpet i Ranelva. Ranelva nedenfor Selforsen og kanalen inn til Langvatn kraftverk ble heller ikke undersøkt. Dersom elvemusling finnes i vassdraget måtte man forvente å påvise arten lenger oppstrøms, og ikke kun i de mest tidevannspåvirkede delene av elva.

Plura

Undersøkt 13. september 2003; nær fullstendig søk på inventert elvestrekning som strakk seg fra brua mellom Plurheia og Granheia (VP719581) nedstrøms til møte med jernbanelinja (VP598577). Elvebunnen består så godt som utelukkende av steiner og nakne bergflater, mens relativt sett finere sedimenter bare forekommer flekkvis. Plura er således av en beskaffenhet som gjør en eventuell forekomst av elvemusling svært lite sannsynlig, og det ble da heller ikke funnet noen tegn på at arten finnes her.

Yttrabekken

Undersøkt 9. september 2003; nær fullstendig søk på mesteparten av inventert elvestrekning. De nederste ca. 500 m av elveløpet fra RV12 oppstrøms til der elva krysses av Ytterenveien (VP605582) ble først sjekket. På så godt som hele denne strekningen var vannet så tilgriset og uklart at siktedypet var tilnærmet null. Det visuelle søket var derfor lite hensiktsmessig. Kun de siste ca. 50 m nedenfor strykene ved Ytterenveien var mulig å undersøke tilfredsstillende, men muslinger eller spor etter muslinger ble ikke funnet.

Med utgangspunkt i stedet der Øyjordsveien krysser Yttrabekken (VP584590) ble anslagsvis 1 km av vassdraget oppstrøms sjekket. Dernest ble bekken fulgt nedstrøms til inn i bebyggelsen av Båsmoen, på VP603585. I mesteparten av disse øvre og sentrale delene av bekkeløpet består bunnen av sand eller grus, men periodevis også større steiner eller nakne bergflater. Siltbunn forekommer lokalt, men er mer utbredt i de nedre løpene. Trær i ulike nedbrytningstadier gjorde framkomst i selve bekkeløpet vanskelig på flere punkter. Det ble ikke funnet levende muslinger, tomme skall etter elvemusling eller sportegn etter muslinger i Yttrabekken. Skallfragmenter etter marine muslinger ble imidlertid påtruffet.

Andfiskåga

Besøkt 29. juli 2004. Den korte strekningen som er lakseførende (ca. 100 m) var vanskelig tilgjengelig og fortonte seg som et lite egnet habitat for elvemusling. Den ble derfor ikke nærmere undersøkt.

Dalselva

Undersøkt 29. juli 2004; nær fullstendig søk på inventert elvestrekning som strakk seg fra den gamle E6-brua (VP544481) til det andre fossefallet snaut 2 km oppstrøms (VP555475). Elvebunnen består stedvis av mudder/dunn, mens den på andre partier er tett besatt med

småstein, og fortonet seg som en egnet lokalitet for elvemusling. Det ble imidlertid ikke funnet tegn til arten, mens skallrester etter marine muslinger var vanlig. Den nederste delen av elva er sterkt tidevannspåvirket, og her ble det observert flere skrubber.

Slettenelva/Busteråga

Undersøkt 6. september 2003; nær fullstendig søk på mesteparten av inventert elvestrekning. Fra et punkt der landbruksvei krysser elva NØ for Lille-Alteren (VP530549) ble først strekningen nedstrøms til RV12 sjekket, deretter fra samme utgangspunkt oppstrøms rundt 1,5 km til ca. VP536558. Omtrent 1 km av det nedre løpet var for dypt og vannet for grumsete til at den visuelle teknikken undersøkelsen bygget på kunne gi pålitelige resultater. Den siltrike elvebunnen innebar dessuten at vadingen i elva lett bidro til å redusere siktedypet ytterligere. Som en følge av disse forhold kunne bare et mindre bunnareal nær bredden undersøkes tilfredsstillende i denne delen av elva.

I resten av vassdraget domineres bunnen av sand og grus, med silt i roligere kulper og meandersvinger; disse roligere partiene ble viet spesiell interesse. Det ble imidlertid ikke funnet levende muslinger eller andre tegn til forekomst av elvemusling. Derimot ble tomme skall etter marine hjertemuslinger (Cardiidae) påtruffet.

Røssåga

Undersøkt 4. august 2004, i en sammenhengende seilas fra elvesvingen ved campingplassen i Korgen (VP476286) nedstrøms til jernbanebrua ved Valla (VP458359), en strekning på omkring 9 km. Med unntak av kortere forbigående partier i nedre elveløp med stor dybde var sikten god slik at elvebunnen kunne overvåkes nesten kontinuerlig. Røssåga synes godt egnet for elvemusling, men arten kunne ikke påvises. Undersøkelsesområdet strakk seg godt inn i tidevannspåvirket del av elva.

Leirelva

Nedre partier (Korgen til nær Øverleira) ble besøkt 21. september 2003, men visitten ble begrenset til en rask inspeksjon av elvas tilstand fra kjørevei. En nedbørrik uke innebar at elvevannet inneholdt store sedimentmengder i oppløsning og følgelig var siktedypet tilnærmet null. I tillegg var vannstanden for høy til at elva kunne undersøkes uten bruk av båt.

Den 27. juni 2004 ble deler av de midtre/øvre partiene av Leirelva undersøkt ved stikkprøver på to lokaliteter: fra landbruksbru ved Trettbakken (VP553266) 150 m nedstrøms og 50 m oppstrøms, samt ca. 120 m av elveløpet mellom Meland og Storenget (VP524283). Stri vannføring gjorde det vanskelig å komme til flere steder denne dagen. Fra Jerpbakken og nedstrøms var elva for dyp til at den kunne vades der dette forsøkt. Det ble tatt sikte på å sjekke denne strekningen fra båt når Røssåga skulle undersøkt (4. august 2004), men det viste seg at innløpet fra Røssåga var for grunt til at båten kunne passere. Inventeringen av Leirelva ble derfor begrenset til de to kortere strekningene i midtre/øvre elveløp.

Bjerkaelva

Undersøkt 24. juni 2004. Kun de nederste områdene – utenfor Statkrafts genbankanlegg på Bjerka, VP479370 – ble undersøkt, da elva allerede i dette området ble meget stri og steinet (ca. 500 m elvestrekning inventert). Det ble ikke funnet tegn til verken elvemusling eller amfibier.

Litjbjerkelva

Undersøkt 24. juni 2004; nær fullstendig søk på inventert elvestrekning som strakk seg fra utløpet i Vallabotnet til like ovenfor elvedelet Litjbjerkelva/Holmhåga (VP474351), 1,5–2 km oppstrøms. Deler av elva var av en beskaffenhet som burde kunne tilfredsstille arten, særlig i

det nedre løpet, men verken elvemusling eller sportegn etter arten ble ikke funnet. Elva har imidlertid en meget rik forekomst av skallrester etter marine muslinger (og snegler).

Et lite stykke nedenfor elvedelet ble det observert et parti med sumpaktig skogbunn og minst én liten dam (ca. VP473351) i nær tilknytning til elveløpet. Det ble ikke observert amfibier her, men lokaliteten virket såvidt lovende at den ble besøkt på nytt 10. august 2004. Heller ikke da ble amfibier påtruffet, men håv for søk i selve dammen var ikke tilgjengelig. Ved lav vannstand vil området ikke bli berørt av rotenontilførsel i selve Litjebjerkelva, og det antas derfor at behandlingen i august 2004 ikke vil ha betydning for en eventuell forekomst.

Bardalselva

Undersøkt 10. august 2004. Selve *Bardalselva* ble inventert fra bru ved Bergsnev (VP264439) rundt 1,5 km nedstrøms til riksvei 808 (VP273444); deretter ble elva for dyp til å vades. Elvebunnen besto hovedsaklig av silt dekket med mindre steiner. Lenger oppe langs vassdraget ble sideelva *Svartelva* inventert over en strekning på rundt 2 km, fra bru ved Lindset (VP256432) oppstrøms til ca. VP245417. Svartelva var svært rik på skallrester etter marine muslinger (og snegler), men elvemusling ble ikke påtruffet. [Navnet Svartelva er hentet fra Stensli (1996); på Topografisk hovedkartserie (1927 III) er det ikke benyttet noe navn på dette elveløpet.] Buttsnuteforsk ble påtruffet i Svartelvas hovedløp.

Sannaelva

Lokaliteten ble først besøkt 21. september 2003, men lot seg ikke undersøke på grunn av svært sterk vannføring. Den ble oppsøkt på nytt 10. august 2004. Rundt 600 m av elveløpet ble da inventert, fra elvedelet på VP339317 til den sørlige delen av tettbebyggelsen i Elsfjord (VP343320). Det ble ikke funnet elvemusling eller tegn til aktivitet etter arten. [På Topografisk hovedkartserie (1927 III) er det ikke benyttet noe navn på de nedre delene av dette elveløpet, men Sannaelva synes å være godt etablert, jf. f.eks. Stensli (1996) og VESOs utredning om rotenonbehandling av vassdrag ved Ranfjorden.]

Skravlåga

Undersøkt 21. september 2003; begrenset stikkprøvemessig inventering oppstrøms 200–300 m fra bru ved Steinholmen (VP320320) og ved utløpet i Elsfjorden. Den beskjedne innsatsen i vassdraget skyldes dels at de partiene av elva som kunne observeres fra vei i hovedsak består av steingrunn og nakne bergflater, dels at vannføringen var svært sterk da den foregående uka hadde vært svært nedbørsrik. Det ble vurdert som lite sannsynlig at elvemusling kunne finnes i elva, og forholdene under besøket reduserte uansett mulighetene for å gjennomføre en mer omfattende undersøkelse.

KONKLUSJON

Det ble ikke funnet elvemusling eller sportegn etter levende muslinger i noen av de undersøkte elvene. Man kan ikke av den grunn utelukke at arten kan finnes i enkelte av vassdragene, men sannsynligheten for dette må sies å være liten – ikke minst fordi lokalkjente som ble intervjuet aldri har hørt om forekomst av (levende) muslinger i elvene. Det tilsynelatende fraværet av elvemusling i Ranfjordvassdragene kan kanskje også tyde på at opplysningene i Dolmen & Kleiven (1997), som i hovedsak er basert på spørreskjemaer utsendt til kommunene, er rimelig presise fra dette distriktet. Den totale mangelen på registreringer fra Hemnes og Rana kan eventuelt bero på manglende tilbakemeldinger.

TAKKSIGELSER

Takk til Rana kommunes Park og idrettsavdeling ved Sveinung Bech for lån av båt under registreringene i Ranaelva, og til Sverre Johan Kibsgaard og Bernt Kibsgaard for å ha gitt tilgang til båt under arbeidet på Røssåga. En anonym beboer på Jamtlia, Rana ga tillatelse til sjøsetting av båt og parkering på sin eiendom mens arbeidet på elva pågikk. Kjell Arne Meyer, Rana museum, har vært behjelpelig med diverse praktiske forhold.

LITTERATUR

- Direktoratet for naturforvaltning (DN) 1999. Nasjonal rødliste for truede arter i Norge 1998 – Norwegian Red List 1998. *DN-rapport 1999-3*. 162 sider.
- Dolmen, D. 1983. A survey of the Norwegian newts (*Triturus*, Amphibia); their distribution and habitats. *Medd. norsk viltforsk.* 3 (12): 1–72.
- Dolmen, D. & Kleiven, E. 1997a. Elvemuslingen *Margaritifera margaritifera* i Norge 1. *Vitenskapsmuseet Rapport Zoologisk Serie 1997-6*, Trondheim. 27 sider.
- Dolmen, D. & Kleiven, E. 1997b. Elvemuslingen *Margaritifera margaritifera* i Norge 2. *Vitenskapsmuseet Zoologisk Notat 1997-2*, Trondheim. 28 sider.
- Heltzen, I.A. 1834. *Ranens Beskrivelse*. Manuskript utgitt av Rana Museums- og Historielag. Mo i Rana 1981. 290 sider.
- IUCN 2003. *2003 IUCN Red List of Threatened Species*. <http://www.redlist.org>.
- Pedersen, J. & Dolmen, D. 1994. Dønna, ny nordgrense for padde i Norge. *Fauna* 47 (2): 177.
- Stensli, J.H. 1996. Rotenonbehandling av vassdragene rundt Ranafjorden og Sørfjorden – utredning. *Fylkesmannen i Nordland, Miljøvern avdelingen, Rapport nr. 1-1996*. 49+2 sider.

